

Tűzbe vetett evangélium

Baka István nem tartozik azon költők közé, akik ontják a verset és szinte naponként ostromolják műveikkel a lapokat, folyóiratokat. Más alkati: keveset szóló, szűken fogalmazó. Életműve alig több, mint fél száz vers, s mostani — második — kötetében is van olyan darab, mely az első verseskötetében már szerepelt. Jól meggondolt alkotómódszer előnyét és hátrányát (is) tudatosan vállaló magatartás. De jó lesz előrebocsátani: a kevés vers önmagában nem nyereség s a Szegeden élő költő lírája sem csupán mives. Rögtön kiderül ez, ha az önmaga iránti igényességet, egy-egy szólás ünnepi jellegét annak vesszük, ami: a formaérzékenység, a bezártágon mindig túl mutató felelős hangnak.

A *Tűzbe vetett evangélium* sokszor képekben is jelentkező Isten-élménye. Ady Endrére utal — és minden motívumában a történelemre. Riadt, átkozódó, magyarságát s ezzel együtt a kis népeket féltő ez a hang. Hite törekény nádszál: az anyanyelvet s a magyarul írott verset teszi meg védőbástyának.

Baka István történelmi látomásához Ady magyarságot féltő és ostromló dűhe az erő. Az ő kényes büszkesége meri a *Vörösmarty* című versben kimondani: „Gyászunk sötétlik, mint a vérben / megáldott rög feketesége / Széporladunk vagy eljutunk a / zsarnok szívébe?”

Keserű kérdés. Sok más mellett, egy elbukott forradalom — az 1848-as szabadságharc — kergette Vörösmartyt az örületbe, ekkor világosodott meg előtte, hogy a megöszült föld nem bízthat semmi jóval. „Az ember-faj sárkányfogvetemény: Nincsen remény! nincsen remény!” És mégis: mintha a portrévers ennek ellentétét közzélné, hiszen minden bukáiban — légyen megvert közösség vagy egyetlen ember — ott az erkölcsi többlet. A költő tablója ezért sohasem merevedik meg, dühök és szégyenek százados tanulságait és sokszor — például József Attila tragikumában — a közelmúlt történelmét idézi. Míg szóló üzenettel: kifakadással és kérdésözönnel, melyből — ha a közös-

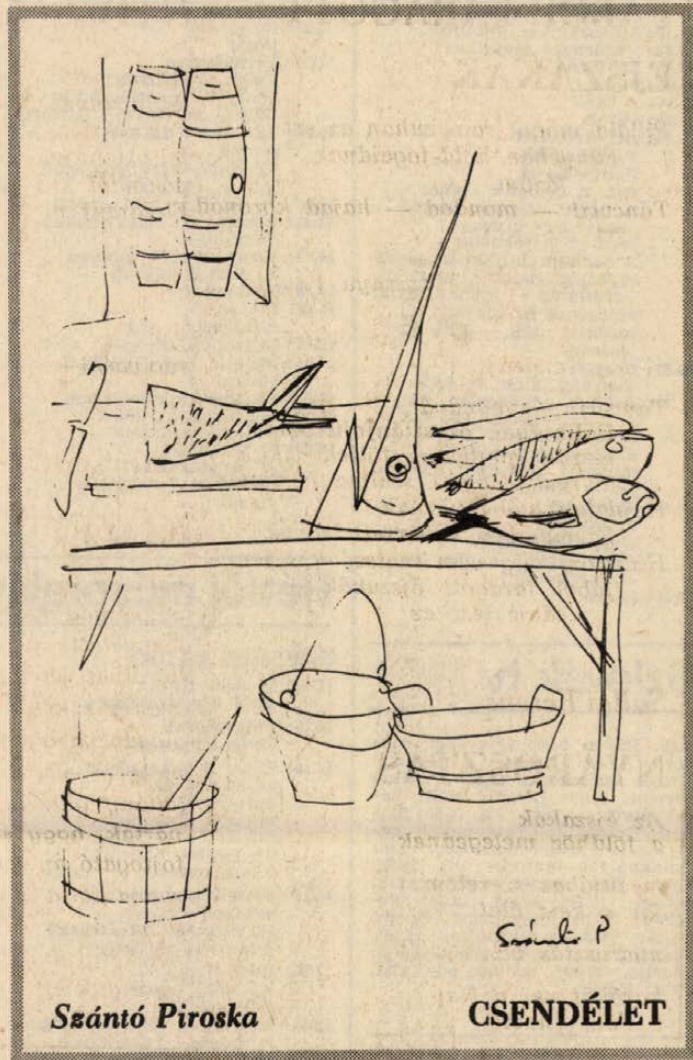
ség figyel énekesére — korunk morálja is gyarapodhat. A könyv címadó versét Baka István cikluscímeként is szerepelteti, ezzel érezteti, hogy a bibliai keménység nemcsak az ember Istennel vívott harcában mutatkozhat, hanem abban is, miként kap történelmi vetületet a Balassitól József Attiláig húzó, a bajvívó szabályát jelképpé emelő út. A *Balassi-ének* megrendítő ima és állapotrajz, archaikus modorában könyörgés van és megvédése mindannak, amit az ember legtöbbször csak ily egyszerű szóval jelez: haza.

Akadhat vélekedés, mely Baka Istvánt romantikus költőnek titulálja: versében sok a pátosz, némelykor túlzúfoltak képei és az emelkedett hang — az ódai fekvés — is csupán egyetlen né-

Baka István verseskötetéről

zópontot engedélyez. Mindez látszólag igaz is lehetne. A *Tűzbe vetett evangélium* költője valóban ünnepi. Költeményeiben nincsen furfang és csavar — gúnyos groteszk néha igen —, nem deherolizálja a történelmet. Neki minden sor, jól sikerült kép, valaminő győzelem. Még a bukásokról, vereségekről is úgy tudósít, hogy elsősorban az ember (nép, haza) méltósága tükröződik. Költői alapállása Illyés Gyulára és Nagy Lászlóra emlékeztet, bár az előbbi racionalizmusa töle idegen és Nagy László is inkább az *adys dühök* megszólaltatása okán rokon. A fiatalabb költőnemzedékből leginkább Utassy József említhető társul. (Szépirodalmi)

Szakolczay Lajos

Szántó Piroška

CSENDÉLET

kik, éppen a bölcső felé hajolt, hogy a nyöszörgő gyereket elcsítsa.

— Sss! Legyen már egy kis türelmed!

A zajra visszafordult, s elámulva nézte a fiút, karjában a csecsemővel és nevető lányát, aki tüstént a nyakába ugrott.

— Hát te? Hogy kerülsz ide? — Bokorné gépiesen visszaadta a csókot, s közben nyugtalanul nézett a pólyásra. Kezével kontyához simította a halántékáról lecsúsgó hajszálakat, de azok tüstént visszahullottak az arcára. — Kié ez a gyerek? Csak nem a tiéd?

— Bizony hogy az enyém — nevetett fel Viola. — Férjhez mentem én Pesten és gondoltam, csak megmutatom az unokát.

— Megírhattad volna! — mondta szemrehányóan, de már megkönnyebbült mosollyal Bokorné.

— Csak a szülés előtt házasodtunk össze — szólt meg Imre. — Meg kellett várni, míg Viola betölti a tizenhatodik esztendejét.

— Értem — felelt megkönnyebbülten Bokorné. — Mondjad csak, fiam, te mit dolgozol?

— Imrus festő és mázó — mondta a fiú helyett Viola. — Annál az építővállalatnál dolgozik, amelyiknél én.

— Az jó szakma — bólintott Bokorné. — Külön is lehet keresni vele.

— Lehet hát — felelt Imrus.

— A te szüleid már tudják, hogy unoka is van?

— Még nem. Hozzák a jövő vasárnap megynék el és otthon is maradunk. Van a házban elég hely, meg el is tudok helyezkedni.

— Jól van fiam. — Bokorné megnyugodva helyeselt. — De tegyétek már le

azt a gyereket. Az én kezem zsíros, nem tudom megfogni.

Míg a lánya elment mellette, nyakát nyújtogatva belepillantott a pólyába.

— De hiszen ez... még csak most búj ki a tojásból! — kiáltotta. — Mennyi idő, hogy már utazol vele?

— Még csak tíznapos — válaszolt Viola. — Nem baj, lesz még idősebb is. — A bugyrot lecsúsztatta karjáról a padlóra és ráhajolt a mindannyiukat végigszolgáló bölcsőre. — Ide tesszem az anyukáéhoz, lábtól jól elfér. — Hirtelen igaz elragadtatással összecsapta a kezét: — Jaj, milyen cukros! Eszem azt a kis szívét! Akár egy hajasbaba! Fiú? Lány? Mi a neve?

— Eszterke. — Bokorné arcán is felfénylött a mosoly, de sóhajtott is hozzá. — Cukrosnak cukros, de Isten bűnömül ne vegye, minek ő már nekem? A két nagy, meg a két kicsi mellé? Annyi a gondom, dolgozom, hogy azt se tudom, mihez kapjak. Meg öreg is vagyok hozzá, most fordultam a negyvenkettedikbe. Jóformán restellem, hogy... De hát ha az Isten így akarta... Apátok örül neki.

— Szoptat még? — kérdezte Imre.

Bokorné meglepve fordult feléje:

— Szoptatok hát.

— Van elég teje? — kérdezte Imre tárgyilagosan.

— Miért kérde? — Bokorné megbántottan nézett a fiúra. — Amiért sovány vagyok? Volt is és van is bőven, több, mint némely fiatalnak. Én mindegyik gyereket meggyógyítottam koráig szoptattam. Mostanában ez nem divat, de én nem divatozok. Kell a gyermeknek az anyatej. Attól erősödik.

— Igaz is — helyeselt Im-

re. Az arca komoly volt, de a szemében kis szikrák gyúltak.

— Jaj, de aranyos! az a kis orra, szája... — sikongta Viola a bölcső mellől. Az elragadtatása őszinte volt. Ennek a picinek a létét természetesen találta. Az anyjé-apjéé volt, beleszületett a családba, akár ő, meg a testvérei. Az övé idegen volt neki, nem akarta, csak testi terhet, felesleges különöt jelentett, a tánc, a nagy csavargó séták, a gondtalan szórakozás akadályát, Imrus elvesztésének aggodalmát. — Ccc, cc, nevéss már, te kis aranyos. — Hirtelen, mint akinek fontos dolog jut eszébe, az anyjához fordult:

— Apám, s a gyerekek?

— Apád a határban. Bizony, nálunk még vasárnap is dolgozni kell, ha a munka úgy kívánja. A gyermekek meg a nagyanyjuknál időznek.

— Hazajönnek ebédre? — kérdezte Imre.

Az asszony megint meglepődött, hogy a fiú milyen otthonosan érdeklődik.

— Haza, haza. A nagyanyjuk folyton nyalja-falja őket, de nem főz rájuk. Zsugori.

— Akkor mink elmegyünk a cukrászdába, veszünk süteményt. Nem hoztunk semmit, hát legalább egy kis nyálkáságot veszünk a gyermekeknek, meg magának.

— Ugyan már... minek költekeznének... — csóválta fejét kötelességszerűen az asszony, de a hangjában érzni lehetett, a vágyat az édes-ség után.

Miért ne költekeznének? Maga talán süt tésztát? — kérdezte Imrus és gyanakodva körülnézett.

— Dehogy is sütök! Nincs nekem ahhoz időm.

— Hát akkor ne tartson vissza bennünket. — Nem il-

Az üres papír elégiája

Az üres papír elégiája címet viseli Csukás István legújabb verseskötete, de nyugodt lélekkel lehetett volna „A teli papír elégiája” is. Honnan jön a vers, mi egyáltalán, mennyit ér, ha már van? Vagy — Juhász Ferenc méltán híres sorát kölcsönözve — „Kit ment meg a haláltól az ének?”

Közvetlen élménylira és létfilozofikus költészet ellentétes szélsőségei között, Csukás a maga útját járva, egyre inkább önmaga mindenkori újrafelfedezésére, teljes emberségének vallatora fogására vállalkozik. Vérteli poétáról lévén szó, ez egyet jelent a költészet újrafelfedezésével, s a vers vallatásával, mely a költő létének és lényegének egyedül érvényes megtestesülése és igazolása.

Csukás már az első kötettel (Elmondani adj érte, 1962) méltán keltett feltűnést kamaszos szertelenségével, szögletes erejével. Eddigi kötetek azt igazolják, hogy egyenletesen és magabiztosan fejlődő költőtípus; egyre sikeresebben birtokolja témáit, mesterségét, s teremtő nyugtalansággal, életét, létezés-módját, jövőformáló akaratát. De más a belső kiegyensúlyozottságból fakadó klasszikus derű, s az önnön belső szélsőségeivel viaskodó, a világgal vagy annak egy darabjával ritkán azonosuló, a meghasonlottság és a harmónia között visszavonhatatlanul vergődő lélek állapota. Csukás belső létezésének legélésebb kerete és foglalata maga a vers. S ezek a versek néha már a szemérmetlen idillig jutnak el, hogy aztán csupa véskiáltatásnak ható kérdésversek következzenek. A jelenség kulcsa a költő személyiség beállítódásában, eredendő alkati természetének és élettapasztalatai tudatos értékelésének összhangjában van. Az ellentétes érzelmei hullámozásában nem a kizárólagosság, hanem a végleteknek egymást eleve feltételező bizonyossága érvényesül.

„Felhozott a csúcsra, lám, / a kitartó önimádat. / Éme-lyítő madártávlát / szomorúan nyíl alám.” — fogalmazza meg önróniával, de dermesztő kérdészuhataggal fagyasztja saját arcára is a fölényes mosolyt: „És mi történt a többiekkel, akik lent

maradtak?” A kötet egyik legnagyobb szabású és legsikerültebb vállalkozása, a *Köd is, hasonló szociális érzékenységgel tűnik ki a kötetből. Csukás végül hallatlan egyszerűséggel válaszol kiszakadás és hűség, elszármazás és lényegi kötődés kérdéseire a Fájdalmas kulcsmondatban: „Se zászló selyme nem vagyok, se üres nyél — / por vagyok a porból, sóhajtas vagyok / a tündéjükből... erő vagyok az erejükből, / nem is akarok lenni más. / Nem is lehetnék más.” — válaszolja „apjára, anyjára, rokonaira” hivatkozva, amikor a külsődleges elvárás így fogalmaz: „Keressük a kapcsolatot a tömegekkel!”*

„Minden mozdulatom kereszteződik / a mindig jelenlévő elmúlással” — írja Az összemorzsolt diólevélben, s a lét és a költészet, az élet és az élet érvényessége fagatásában, kikerülhetetlenül tér vissza erre a gondolatra. A kötet legjobb és legegyszerűbb verseinek pedig egyenesen ez a kérdéskör a témája is. (Az üres papír elégiája, Ásatag ének, A Crna Gora-i harmonikás, Kondor Béla és a halál, Miből lett ez a vers, Még ugyanazon az úton.) Néha beéri a legegyszerűbb és legősibb emberi kívánsággal: „találkozunk tavasszal, én / s a Szépvölgy úti hársfák!” Néha babonásan másokat is a rejtőzködésre int: „de ne mutakozz — hátha nyomod veszti a halál!” Innen a játékos, incselkedő, de véresen komoly önvallomás is olykor: „Hiába is lestek rám, / minden percben más találtak, / seregestől hullok, szállók, / se arcom, se frizurám.”

Csukás István verseskötényéről

Csukás legújabb verseiben — s itt már nem csupán a kötet darabjait kell értenünk, hanem a legújabb folyóirati közléseit is — olyan verstípust teremtett meg, amely az élmény élveboncolásával, a szimultán reflexió kibontásával, a jelenségben azonnal a lényegre tetten érni akaró vizsgálódásával, ma már jellegzetesen csukási vívmánynak számít. (Miből lett ez a vers, Még ugyanazon az úton.)

Örvendetesnek mondható, hogy a spekulatív és sokszor a szökepetek is teljesen melőző lírai divat idején, Csukás mennyire közvetlen és metaforikus. Füzetkező verseiben például keresetlen intonáciával kérdi (verseiről): „Kinek kell? S akinek kell, az / könnyebb lesz-e tőle, bár / csak úgy, mintha égre néznék; / ni, ott repül egy madár!” Metaforái ugyanilyen módon, összetett egyszerűségükben szépek sokszor. Nála a téli utcán „cipő talpal a hó”, Kondor Béla „föld alá lőtt szemgolyóit nyújtotta a halálnak”. Néha bravúrosan versel, rimel: „összecsukódó varjuszárny, / bajusz ez már s nem bajuszárny”. Még mindig akad azonban néha egy-két — régebbi önmagától örökölt — henyesége, főleg a rímelésben. Lélekcsikordító ügyetlenségnek hat például a Crna Gora-i harmonikás utolsó versszakában — a ragyogó előzmények után különösen! — az ilyen rímpár: „hangszer — mivel!”

Az összképre nem ez a jellemző — de hát ezt már az előzőekben is elmondtam. (Szépirodalmi)

Rózsa Endre

Gutai Magda versei

KONYHASZINTEN

Megsütöm ezt a csirkecombot.
Majd fűszerekkel ízesítem.

A bors, majoránna, Curry
űvegszemmel szemlél szelíden.

Az aggodalmas falak leválnak
a belső terekről. Kinyílnak a konyhák.
Orgonafürt. Titokzatos
tűzhelyek lángjai.
Tévé-mennyország.

Krumplit hámozok. Krumpliorrú
bohóc bólogat: Jól van.

Közéletünkre az jellemző,
hogy a rántotta sóltan.

ANGYAL VOLT SOKÁIG

Visszafogott és kitarúlköző.
Szemérmesen
szagattja le magáról
a szalagsokrokat. Micsoda sztriptíz!

A művirág, a masni, amelyet
ráaggattak, bökölte bordái
csonthártyáját. (Igen, ez legalábbis
fájdalmas volt.)

Hervadozó
Kézfejek özönében
ázott a bálterem. (A gyűrűs kezek,
mint koszorú, keresztek
árnyékba süppedt arcát.)

Majdnem
viziróza lett egy díszpark közepén,
„brosztú és fodrozódó
tó ruháján”, pávaszem
egy murányi tülkörben,
fekete bársony alatt.

Hallgass! Hallgass el végre, extrovertált
mazochista! Kiveted a kártyát
visszafelé? Az izgulékony
serdülőknek józan csecsemőkort
jósolsz,
egész az anyaméhig?

Ne felejtse el,
angyal volt sokáig
ő, aki az ikon háttéréből
előrelépve fejet hájt,
s mint egy kalapot,
meglengeti levetett glóriáját.